

שתי מדינות: הפתרון ושולליו

מחבר: עיסאם מח'ול.

תאריך: 25 במרס 2009.

מקור: בעד הנגד! המפלגה הקומוניסטית הישראלית 1919 - 2019.

תמלול לקידוד להגהה: גל י.

מצבים מורכבים מחייבים תשובות מורכבות. ההתפתחות ההיסטורית של הסכסוך הישראלי-פלסטיני מורכבת, והפתרון שהציעו הקומוניסטים, בכל שלב של התפתחות הסכסוך, היה פתרון מורכב. תוכנית הפתרון הכולל, הרשומה על שמה של המפלגה הקומוניסטית הישראלית (מק"י), בנויה משלושה מרכיבים עיקריים:

1. המרכיב המדיני, שבמרכזו - הסדר שלום, המבוסס על מימוש זכות ההגדרה העצמית של שני העמים וכינון שתי מדינות, ישראל ופלסטין.

הפרטים של הפתרון המדיני מוגדרים וברורים: נסיגה של ישראל לגבולות ה-4 ביוני 1967, שיהפכו לגבולות שלום מוכרים; מימוש זכות ההגדרה העצמית של העם הפלסטיני במדינתו העצמאית והריבונית בגדה המערבית וברצועת עזה, ובירתה ירושלים המזרחית; ופירוק כל ההתנחלויות, שהוקמו בשטחים הפלסטיניים הכבושים מאז יוני 1967.

2. ההכרה בזכות השיבה של הפליטים הפלסטיניים, ופתרון צודק של בעיית הפליטים על-פי החלטות האו"ם. פתרון בעיית הפליטים אינו איום על החברה הישראלית ואינו "סכנה קיומית ודמוגרפית" כלפי העם בישראל, כפי שהמסד הישראלי מתאר. להיפך, טמונה בו ערובה ליציבות הפתרון המדיני, לשלום כולל ולביטחון הדדי.

3. הכרה במעמדו של המיעוט הלאומי הערבי בישראל כמיעוט לאומי, הנהנה משוויון זכויות אזרחי ולאומי. המיעוט הלאומי הערבי בישראל הוא בזה בעת חלק בלתי-נפרד מהעם הערבי הפלסטיני וחלק בלתי נפרד של החברה הישראלית, של האזרחות הישראלית, של הכוחות הנאבקים לשינוי דמוקרטי עמוק בחברה הישראלית.

הסכסוך הישראלי-פלסטיני לא החל ביוני 1967. אך כחלוף 40 שנה ויותר מאז נכבשו השטחים הפלסטיניים, סיומו של הכיבוש, נסיגת הצבא הישראלי וכינון מדינה פלסטינית עצמאית בגבולות ה-4 ביוני 1967 - הם כיום ההזדמנות לפתרון של שלום, שאסור לשני העמים להחמיצה.

סקירה היסטורית

המפלגה הקומוניסטית בארץ, שעיצבה את עמדותיה במחצית הראשונה של שנות ה-20 של המאה ה-20, הייתה הגוף הפוליטי היחיד ביישוב היהודי באותן שנים, אשר שלל את שלטון המנדט הבריטי ותבע את עצמאות פלשתינה. לכן תמכה המפלגה בתנועה הלאומית הערבית בפלשתינה, ככל שמאבקה של תנועה זו היה נגד השלטון הבריטי; פעלה לשיתוף פעולה בין פועלים יהודים וערבים במאבקים מקצועיים ומדיניים; תמכה

בפלאחים הערבים נגד גירושם מהקרקע; התנגדה למדיניות הממסד הציוני של "כיבוש העבודה" ו"כיבוש הקרקע". הקומוניסטים תבעו, שבמסגרת המדינה העצמאית שתקום, יובטח שוויון זכויות לאוכלוסייה היהודית, שהייתה אז מיעוט בקרב תושבי הארץ. בשל עמדותיה האנטי-אימפריאליסטיות הברורות, המפלגה הקומוניסטית נרדפה גם בידי הבריטים וגם בידי ההנהגה של היישוב היהודי.

בוועידה ה-9 (1945) ובוועידה ה-10 (1946), ניתחה המפלגה הקומוניסטית את ההשלכות הכלכליות-חברתיות והמדיניות מרחיקות הלכת של מלחמת העולם השנייה ותוצאותיה. על בסיס ניתוח זה, הוסיפה המפלגה הקומוניסטית באותה עת מרכיב נוסף לדרישותיה המדיניות - הכרה בגיבושו בפלשתינה של עם יהודי, בצד העם הערבי.

בחומר שהכין לוועידה ה-10, כתב מאיר וילנר, אז חבר מזכירות המפלגה: "בארץ חיים שני עמים לאומיים. כל תוכנית לפתרון בעיית הארץ צריכה לקחת בחשבון את העובדה הזאת ולהבטיח לשני העמים זכויות ואפשרויות שוות להתפתחות לאומית חופשית."¹

יחד עם הכרה בקיומם של שני עמים (קייבוצים לאומיים), המפלגה הקומוניסטית המשיכה לתבוע את זכות ההגדרה העצמית של פלשתינה כיחידה טריטוריאלית אחת, והתנגדה להגדרה עצמית נפרדת ליהודים ולערבים.

אולם אף שהמפלגה הקומוניסטית העדיפה פלשתינה עצמאית דו-לאומית, המקיימת שוויון זכויות מלא, בהופעתם ביולי 1947 בפני ועדת החקירה של האו"ם (UNSCOP), לא שללו נציגי המפלגה (שמואל מיקוניס, וולף ארליך ומאיר וילנר) את האפשרות של פתרון פדרטיבי, המבוסס על הסכם בין שני העמים, על שוויון זכויות מלא ועל עצמאות מלאה. לגיבוש העמדות של המפלגה בנושא הל לאומי בתחילת שנות ה-40 של המאה ה-20, נילוה ויכוח פנימי נוקב בקרב היהודים והערבים בארץ, וגם בקרב הקומוניסטים. בעטיו של אותו ויכוח, קמה הליגה לשחרור לאומי, שבמסגרתה פעלו הקומוניסטים הערבים בין השנים 1943-1948.

בשנים 1945-1948, פרסמה הליגה לשחרור לאומי שלושה מסמכים מרכזיים.² במזכר ששלחה באוקטובר 1945 לממשלת הלייבור הבריטית, הציגה הליגה את הפתרון של כינון מדינה דמוקרטית עצמאית לכלל תושבי פלשתינה. במסמך נכתב: "הפתרון שאנו מציעים, מתבסס על הבטחת הזכויות הלאומיות, של העם הערבי בפלשתינה, ובו בזמן על הבטחת הזכויות האזרחיות והחירויות הדמוקרטיות לתושבים היהודים בפלשתינה, זכויות וחירויות אלה, אינן מנוגדות כלל למאווייו הלאומיים של העם הערבי". עמדות דומות נכללו

¹ מאיר וילנר, [הדרך לשחרור](#) (מדיניות המפלגה הקומוניסטית הפלשתינאית), אוקטובר 1946.

² שלושה מסמכים, הליגה לשחרור לאומי בפלשתינה 1945 - 1948 (בערבית), הוצאת מרכז פואד נסאר, רמאללה, ינואר 2001.

במזכר, שהעבירה הליגה לוועדת החקירה החקירה של האו"ם (UNSCOP) באפריל 1947.

המסמך השלישי הוא החוברת שכתב תופיק טובי, אז מראשי הליגה, שפורסמה בספטמבר 1948 בחיפה, ובה נכתב:

"הדרך הנכונה בשירות המאבק לעצמאות ולחופש, הפכה להיות ההכרה בזכות שני הלאומים, הערבי והיהודי, להגדרה עצמית עד להיפרדות והקמת המדינה העצמאית. אין ספק לגבי האינטרס של שני הלאומים באחדות מתוך בחירה חופשית".

בסופו של דבר, הניתוחים של הליגה לשחרור לאומי חפפו לרוב את ניתוחי המפלגה הקומוניסטית הפלשתינאית. נקודת ההשקה של תוכניותיהן היו: תביעה לעצמאות הארץ ולהוצאת כל הכוחות הבריטיים; תביעה לכונן בפלשתינה מדינה דמוקרטית לכל תושביה ללא אפליה; התנגדות לתוכניות הבריטיות לחלוקת הארץ. אך בעוד שהמפלגה הקומוניסטית הגיעה כבר בספטמבר 1945 למסקנה שהחברה היהודית בפלשתינה הפכה קיבוץ לאומי בעל זכויות ודיברה על שני עמים, הליגה הגיעה למסקנה זו ב-1948.

ההתפתחות ההיסטורית הכריעה בשאלה הזאת, משעה שנתקבלה החלטת עצרת האו"ם מנובמבר 1947, שעל פיה הוקמה מדינת ישראל, ואשר מהווה עד היום את הבסיס הלגיטימי הבינלאומי לתביעה בדבר כינון מדינה ערבית-פלסטינית עצמאית. מה היו הנימוקים של המפלגה הקומוניסטית ושל הליגה לשחרור לאומי לתמיכתם (עד להחלטת החלוקה מ-1947) בעצמאות פלשתינה ללא חלוקתה?

ראשית, הן ראו צורך חיוני בגיבוש סולידריות של הפועלים והמוני העם הערבים והיהודים במערכה נגד השלטון הבריטי, למען עצמאות הארץ ולמען שלטון דמוקרטי ומתקדם.

שנית, שתיהן התנגדו לדרישה להגדיר את הארץ כולה כיהודית ולהתעלם מהעם הערבי (דרישת התנועה הציונית), מצד אחד, או להגדיר את כולה כערבית, מבלי להכיר בקיומו של קיבוץ יהודי בארץ, שהעלו חלקים בתנועה הלאומית הפלסטינית, מצד שני. שלישית, שתיהן שללו את תוכניות החלוקה, שגיבש האימפריאליזם הבריטי. הקומוניסטים היהודים והערבים ראו בתוכניות החלוקה הבריטיות (תוכנית פיל, 1937) ניסיון של בריטניה למנוע קבלת החלטה בדבר סיום המנדט ולהבטיח את המשך שליטתה בארץ כשלטון על, מעל לשתי היחידות הטריטוריאליות הלאומיות. מנקודת הראות של הקומוניסטים, העניין הדחוף ביותר היה - העברת בעיית פלשתינה להכרעת האו"ם, כדי שמוסד זה יחליט על סיום מלא של המנדט הבריטי.

לאחר שוועדת החקירה של האו"ם סיימה את עבודתה הסתבר, כי העברתה של שאלת פלשתינה לאו"ם, כפי שדרשו הקומוניסטים, היא שאיפשרה את ההכרעה בדבר סיום השלטון הקולוניאלי הבריטי. המפלגה והליגה אימצו את החלטת עצרת האו"ם מ-29

בנובמבר 1947 בדבר כינון, בשטחה של פלשתינה המנדטורית, של שתי מדינות עצמאיות, יהודית וערבית, המקיימות ביניהן שיתוף פעולה כלכלי.

בחינה של עמדות המפלגה הקומוניסטית מאז שנתקבלה החלטת החלוקה (נובמבר 1947) ומאז שהתאחדו אחדות הקומוניסטים היהודים והערבים במסגרת מק"י (אוקטובר 1948) מלמדת, כי מק"י הייתה עקבית בתמיכתה בזכות שני העמים, העם הערבי והעם היהודי המתגבש, להגדרה עצמית, לעצמאות לאומית ולחיים בשכנות טובה. לאחר שהתברר, שמדינת ישראל הוקמה ואילו המדינה הערבית לא הוקמה, הובילה גישה עקרונית זו את מק"י לדבוק בתביעה למימוש זכותו של העם הערבי הפלסטיני להגדרה עצמית ולעצמאות לאומית.

בוועידה ה-12 (1952), אימצה מק"י פרוגרמה, בה נכתב:

"הכרה בזכות ההגדרה העצמית של העמים עד להיפרדות - היא היסוד היחידי לפתרון הבעיה הלאומית והיחסים בין העמים. מכאן - תמיכתנו בזכות ההגדרה העצמית של העם הערבי של א"י ובהקמת המדינה הערבית העצמאית והחזרת הפליטים הערביים למולדתם."³

עד היום ישנם בישראל חוגים פוליטיים (המיוצגים גם בממשלת נתניהו, שהוקמה ב-2009), אשר שוללים את עצם קיומו של עם פלסטיני, ומתנגדים לכינונה של מדינה פלסטינית עצמאית. ישנם גם חוגים פונדמנטליסטיים ערביים, השוללים את קיומו של עם יהודי בישראל ואת קיומה של ישראל. אך בראייה כוללת ניתן לומר, כי העיקרון של שתי מדינות, ישראל ופלסטין, החיות זו בצד זו בשלום, מקובל על הרוב בקרב שני העמים וגם בזירה הבינלאומית.

כאן המקום להזכיר, כי תוכנית החלוקה מנובמבר 1947 קבעה, כי בתחומי המדינה היהודית יחיו יהודים וערבים, וכי 45% מהתושבים אמורים להיות ערבים. בניגוד לתוכנית זו, ממשלת ישראל ניהלה מדיניות של גירוש וטיהור אתני, החל מדיר יאסין, לוד ורמלה וכלה בעילבון ובמג'ד אלכרום, במטרה לצמצם את מספר הערבים החיים בישראל. לשם כך, נקטו ממשלות ישראל גם בצעדים של ערעור התשתית הכלכלית והלאומית (הפקעת קרקעות), של הגבלת תנועה והתארגנות (הממשל הצבאי 1948-1966) ושל רדיפות פוליטיות וסתימת פיות.

הניסיון של המנהיגים הישראליים, ממפלגת העבודה ועד לימין הקיצוני, להקנות למושג "מדינה יהודית" משמעות אתנית - "מדינה של יהודים בלבד", המחייבת להתייחס לאזרחים הערבים בישראל כאל "סכנה דמוגרפית", שומט את הקרקע מתחת למקור

---

³ הפרוגרמה של המפלגה הקומוניסטית הישראלית, למען ישראל עצמאית ודמוקרטית, למען ממשלת שלום ועצמאות לאומית - ממשלת העם העובד, יוני 1952.

הלגיטימיות, עליו מבססת ישראל את קיומה. היסטורית, מדינת ישראל קמה כמדינה עם רוב יהודי ומיעוט לאומי ערבי גדול ובעל משקל.

מכאן, שהקונספציה של "שתי מדינות לשני עמים", בתפיסה של הקומוניסטים היהודים והערבים בארץ, הייתה ונותרה מנוגדת לכל משמעות של הדרה. זה היה ביטוי של ההכרה בזכות ההגדרה העצמית של כל אחד משני העמים.

מי מעוניין להספיד את הפתרון של שתי מדינות?

התמיכה הרחבה בעקרון של שתי מדינות אין פירושה, כי לא נמשך הוויכוח סביבו. עובדה זו מחייבת את מק"י להמשיך ולהתווכח עם אסכולות שונות בקרב שוללי הפתרון של שתי מדינות.

הקונספציה "שתי מדינות - ישראל ופלסטין" הפכה נושא לשכתוב, לסילוף ולמניפולציה משני כיוונים שונים.

בכיוון האחד מצויים אלה בממסד הפוליטי, הביטחוני והאקדמי הישראלי, שהחליטו "לאמץ" את הפתרון המדיני, שהפך קונסנזוס בינלאומי, על מנת לחסלו ולרוקנו מתוכנו ההיסטורי. הם מנכסים את המושג "מדינה יהודית", הכלול בתוכנית החלוקה, במטרה להופכו מוקש מדיני גזעני. מבחינתם, "מדינה יהודית" אינה מרכיב בפתרון מדיני בשתי מדינות עצמאיות וריבוניות, ישראל (עם רוב יהודי ומיעוט לאומי ערבי גדול) ופלסטין, אלא כלי לפיצוץ הפתרון הזה. לשם כך, הם מעלים את התביעה להבטחת "יהדות המדינה" באמצעות שלילת זכויותיהם של האזרחים הערבים. בדרך זו, הם מכתיבים דרך המושג "מדינה יהודית" תכנים גזעניים, המתארים את המיעוט הערבי בישראל כ"סכנה דמוגרפית" ומטיפים לגירוש ולהפקעת האזרחות הישראלית מאזרחים ערבים (תוכניות הטרנספר למיניהן). שורה של חוקים, שקיבלה הכנסת, וביניהם - התיקון לחוק האזרחות, המונע איחוד משפחות של אזרחים ערבים, קוראים תיגר על הלגיטימיות של האזרחות המלאה והשווה של האזרחים הערבים בישראל.

בכיוון השני, ממנו נשבת המתקפה נגד הפתרון של שתי מדינות, ישראל ופלסטין, מצויים אותם חוגים בצד הפלסטיני, שבמסווה של עמדה רדיקלית כביכול, ויתרו על המאבק העיקש נגד הכיבוש ולפירוק ההתנחלויות ובעד הזכויות הלאומיות של העם הפלסטיני, ובראשם - זכותו להגדרה עצמית. במקום דרישה לכינון מדינה פלסטינית עצמאית, הם מציגים כחלופה את הפתרון של "מדינה אחת". חוגים אלה בחרו לתקוף דווקא את הפתרון של שתי מדינות, בטענה, שהבעיה נעוצה בו, ולא באלה שמסלפים את תכניו ומכשילים את ביצועו במשך עשרות שנים. להלן אתייחס לדברים מהכיוון הזה. בשנים האחרונות נעשה ניסיון שיטתי לתקוף את עמדות מק"י בנושא המדיני ולטעון נגדה, כי עמדתה בדבר מדינה פלסטינית בצד ישראל התיישנה, שכן אינה מתחשבת במציאות החדשה, שיצרו הכיבוש הנמשך מאז 1967, ההתנחלויות וכן הלאה. לניסיון זה

שותפים אחדים ממרכזי המחקר בארץ, מארגני כנסים של אינטלקטואלים פלסטינים וישראלים, מכוני מחקר בארה"ב, אקדמאים ערבים באקדמיה הישראלית, וכמה מארגוני החברה האזרחית. אלה מזהירים ביניהם, מי ידחוק למקום בולט יותר בשיח הציבורי את הקביעה, שפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני, המבוסס על הרעיון של שתי מדינות, ישראל ופלסטין, איננו רלבנטי יותר; מי מביניהם ישיג הד ציבורי רחב יותר למסקנתם, לפיה המאבק לסיום הכיבוש ולהקמת מדינה פלסטינית עצמאית נתייתר. כאשר הציבור ישתכנע, שהפתרון של שתי מדינות אינו לעניין ואינו מעשי, ברירת המחדל תישאר האופציה של מדינה אחת דו-לאומית, אך לא כפתרון, אלא כאי-פתרון. חשוב לשים לב, כי אלה השוללים את הפתרון של שתי מדינות אינם מציעים מתווה למדינה אחת דו-לאומית, אלא מסתפקים בשלילה וב"לתת לזמן לעשות את שלו". מכאן, שבעלי הגישה הזאת אינם מציעים מאבק לפתרון של מדינה אחת, אלא מאבק נגד הפתרון של שתי מדינות.

ד"ר אמנון רז-קרקוצקין, מרצה בכיר להיסטוריה יהודית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב ואיש מפלגת בל"ד, קבע ביום עיון, שארגן "מרכז מדה אל כרמל" בחיפה:
 "הרעיון של 'שתי מדינות' הוא אמצעי, שמטרתו לפגוע בעם הפלסטיני ולהכות בו... בלי הרעיון הזה (של שתי מדינות - ע"מ), לא היה מתרחש הטבח בעזה... לכן צריך להילחם ברעיון המבוסס על שתי מדינות". בהמשך תהה רז-קרקוצקין: "איך נולד הרעיון המוזר של שתי מדינות ישר אחרי הכיבוש ב-1967".⁴

לא הרעיון של שתי מדינות מוזר, אלא העובדה, שמרצה להיסטוריה שכח, שהרעיון של שתי מדינות נולד בתוכנית החלוקה מנובמבר 1947. מוזר גם שלא שמע, שהמועצה הלאומית הפלסטינית (מוסד של אש"ף) אימצה עוד ב-1988 את הפתרון של שתי מדינות, ומאז אש"ף דבק בתביעתו להקים מדינה פלסטינית עצמאית בשטחים שנכבשו ב-1967. לגופן של ההתקפות של רז-קרקוצקין, הרי הדיכוי הנמשך של העם הפלסטיני, לרבות המלחמה בעזה בסוף 2008, נועדו לא ליישם את העיקרון של שתי מדינות, אלא לריסוק השאיפה לעצמאות, המאוחדת את הרוב המכריע בתנועה הפלסטינית לשחרור לאומי. הניסיונות להתכסות בתמיכה ברעיון של שתי מדינות, כדי בפועל לפעול להמשך הכיבוש, לא נעלמו מעיניה של מק"י. בוועידה ה-24 (2002), ביקרה מק"י בחריפות את נאום בוש, בו הוא כלל, לכאורה, תמיכה בכינון מדינה פלסטינית:

"נאום בוש (25 ביוני 2002) הוכיח באופן חד, כי הדיבורים בדבר תמיכה בכינון מדינה פלסטינית אינם אלא מסך עשן להסתרת התמיכה האמריקאית הכל-צדדית בשרון". בוש, נאמר בהמשך, "העניק גיבוי מלא להמשך הכיבוש ולמלחמה שמנהל הצבא הישראלי נגד העם הפלסטיני והנהגתו. דברי בוש בדבר תמיכה בכינון מדינה פלסטינית נועדו גם לשרת

⁴ "אל מדינה", מקומון חיפאי, 17.7.2009.

את צורכי הקואליציה, שהממשל האמריקאי מנסה להקים כהכנה להתקפה המתוכננת נגד עירק.⁵

מאז יוני 1967, לא חדלה מק"י להוקיע את הכיבוש, המלחמות והדיכוי הברוטאלי שניהלו ממשלות ישראל נגד העם הפלסטיני. מק"י גם התריעה, כי הכיבוש הנמשך, המלחמות העקובות מדם על עזה ולבנון, ההתכחשות לזכויות הלאומיות של העם הפלסטיני, הרחבת ההתנחלויות, ייחוד ירושלים המזרחית, גזילת הקרקעות, החקיקה הגזענית בכנסת, האיום על הלגיטימיות של האזרחים הערבים בישראל, התופעות של הידרדרות פאשיסטית בישראל בכלל - עלולים להוליד בקרב שני העמים הלכי רוח של ייאוש מהאפשרות של פתרון מדיני. להתגברות האכזבה תורמים גם המשבר הפנימי העמוק בחברה הפלסטינית, המלווה במצב משברי עמוק ועגום בעולם הערבי ("ציר המתונים" מול "ציר הרשע", "ציר הסונה" מול "ציר השיעה"). ההגמוניה האמריקאית תרמה להיווצרות הלכי רוח של ייאוש, בגבותה באופן היסטורי את הסרבנות הישראלית, ובהופכה מאמצים בינלאומיים לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני למאמצים עקרים. אלה אינם תנאים קלים לנהל בהם מאבק לסיום הכיבוש, לא מבחינת העם הפלסטיני ולא מבחינתם של שוחרי השלום בישראל ובעולם. אך ויתור על המאבק להקמתה של המדינה הפלסטינית העצמאית אינו תרומה למערכה נגד הכיבוש, אלא מתנה למדיניות הסירוב הישראלית ולא להנחתה. הכרזה על קץ תקופתו של הפתרון של שתי מדינות, ההופכת הנחת עבודה, שכולם אמורים להתיישר איתה וממנה מתחיל כל דיון, היא הפקרה של העם הפלסטיני להמשך הכיבוש הישראלי, השולל זכויות אדם ואזרח בסיסיות ודן את התושבים הפלסטינים בשטחים לחיים של עוני ומצוקה קשה. המסקנה, שהפתרון של שתי מדינות חלף מן העולם, היא רדיקאלית רק למראית עין. מסקנה זו מאששת את הייאוש, שכן אינה מציגה מוצא מדיני מהתהליכים הקשים, המתרחשים במציאות.

ההסלמה בתוקפנות הישראלית נגד העם הפלסטיני מאז שנת 2000, איננה נובעת מכך שפתרון שתי המדינות חדל להיות רלבנטי וריאליסטי. בדיוק להיפך, הסלמה זו מתרחשת, כיוון שהפתרון של שתי מדינות הפך להיות הפתרון היחידי האפשרי והריאליסטי, שיש סביבו קונצנזוס בינלאומי, ואשר זוכה בתמיכתם של מרבית האזרחים בישראל ושל רוב העם הפלסטיני. ההסלמה הצבאית והפוליטית היא אמצעי ברוטאלי שימוש הכיבוש, בניסיון לעצור בעד הפתרון היחיד האפשרי, שהתמיכה בו השנה בהקרבה הראויה וארוכת שנים של העם הפלסטיני ובמאמצים מתמשכים של שוחרי השלום בישראל ובעולם. הקביעות בדבר אי-הרלבנטיות של הפתרון של שתי מדינות מבטאות את התייאשותם של החוגים הסבורים כך מהמאבק המסובך, הארוך והפתלתל, לסיום הכיבוש, לפירוק

⁵ [הוועידה ה-24 של המפלגה הקומוניסטית הישראלית](#), הוצאת מק"י, 2007, ע' 33.

ההתנחלויות, למימוש זכותו של העם הפלסטיני להקמת מדינתו העצמאית והריבונית. חוגים אלה החליטו לוותר על פתרון של שתי מדינות בגבולות ה-4 ביוני 1967 בטענה, שהפתרון לא מומש מזה עשרות שנים, וכדי להעניש, כביכול, את מדיניות הסירוב הישראלית, הנתמכת ע"י ארה"ב, ואת מדיניות ממשלות ישראל, הדוחות אפילו את יוזמת השלום הערבית. וכך יוצא, שבמקום שמובילי קו זה יאבקו, כדי שישראל תיסוג ממדיניותה התוקפנית, הם מחליטים לסגת בעצמם ממאבקו הצודק והרלבנטי של העם הפלסטיני לסיום הכיבוש ולהקמת מדינתו העצמאית. הם מטיפים לעם הפלסטיני לוותר על מאבקו נגד הכיבוש וההתנחלויות ולהקמת מדינתו העצמאית, ומציעים לו במקום זאת לחיות ב"מדינה אחת דו-לאומית". בנסיבות הפוליטיות הקיימות ובמאזן הכוחות האזורי והעולמי, משמעות ההצעה הזאת בפועל היא - שהעם הפלסטיני ימשיך לחיות תחת כיבוש ישראלי ניאו-קולוניאלי.

ההיגיון הפנימי של המציאות ההיסטורית, בה מדינת ישראל קיימת יותר מ-60 שנה, ואילו המדינה הפלסטינית מעולם לא קמה, הופך את הקריאה ל-"פתרון של מדינה אחת" לתביעה מהעם הפלסטיני בלבד, ולא משני הצדדים, להרים ידיים ולהתפשר על זכויותיו הלאומיות, לרבות מימוש זכותו להגדרה עצמית. תוך הנצחת העוול ההיסטורי, שהוא מנת חלקו.

במקום שיקראו להגברת המאבק בזירה הפלסטינית, הישראלית והעולמית נגד מדיניות הסרבנות הישראלית ונגד החיפוי המסורתי של ארה"ב ומדינות המערב על סרבנות זו, ובמקום להטיל את מלוא כובד האחריות על הכיבוש והמכשולים שהמדיניות הישראלית עורמת בפני הפתרון, מובילי גישה זו בוחרים טרף קל: הם מחליטים לחסל את הפתרון של שתי מדינות (בטענה שאינו ישים). פן מסוכן במיוחד של גישה זו הוא, שקבלתה רוחצת בניקיון כפיים את הכיבוש הישראלי ואת ההתחמקות הישראלית העקבית מהפתרון המדיני, וזאת שעה שמדיניותה הרשמית של ישראל נחשפת לביקורת רחבה ללא תקדים בדעת הקהל העולמית.

דיון על הפתרון של שתי מדינות בהיבטיו ההיסטוריים והאקטואליים הוא עניין לגיטימי בהחלט. מבחינה זו, מותר לפרופ' נדים רוחאנא, מנהל "מרכז מדה אל כרמל", לתקוף את המוסריות של תוכנית החלוקה של האו"ם מנובמבר 1947. אך מי שקובע, כמו רוחאנא, שהחלטת החלוקה, שאישרה עצרת האו"ם, אינה מוסרית בעליל צריך להשיב על השאלה: בשנת 1947/48 הייתה תוכנית, שלא מומשה, בדבר כינונה של מדינה פלסטינית עצמאית (במקביל לכינונה של ישראל). האם לא נהגו בצורה בלתי מוסרית בעליל כל אלה, שנתנו ידם למניעת הקמתה - שליטי בריטניה וארה"ב שתמכו בהקמת "משטר נאמנות", במקום שתי מדינות עצמאיות; שליטי ישראל ועבדאללה מלך ירדן, שעשו עסקה בדבר מניעת כינונה של המדינה הערבית-פלסטינית; ואלה שדירבנו את התושבים הערבים לברוח, אם באלימות ואם בתעמולה?

מי שתוקף את המוסריות של תוכנית החלוקה, שחלקה הפלסטיני לא מומש, צריך גם לשאול את השאלה: ואם התוכנית הזאת כן הייתה מיושמת, וכן היו קמות שתי מדינות עצמאיות, כלום לא היה זה פתרון מוסרי, שהיה חוסך את הנכבה של העם הפלסטיני ואת כל המלחמות הנוראות, שהתרחשו מאז ועד היום?

"עצמאות פלסטינית הוכחה כדבר גרוע"

תשובה לשאלות, למי יש אינטרס אובייקטיבי בהכרזה על מות הפתרון של שתי מדינות ומדוע צצה דווקא בשנים האחרונות הקריאה להחזיר את גלגל ההיסטוריה אחורנית ולהתחיל את הכול מהמשבצת הראשונה, ניתן למצוא בניתוחו של פרופ' אפרים ענבר, מנהל מרכז בגין-סאדאת באוניברסיטת בר אילן.

בחיבורו "עלייתו ונפילתו של פתרון שתי המדינות", קובע ענבר, כי על הפתרון של שתי המדינות אבד הכלח. הוא מציע להחליף את הפתרון של שתי מדינות בגישה אזורית לדיפלומטיה ישראלית-פלסטינית, שבמסגרתה השטחים הפלסטיניים יחוברו שנית (או יוחזרו) למצרים ולירדן. ענבר קורא לנהל את הקונפליקט הישראלי-פלסטיני, במקום לפתור אותו. ענבר מוסיף ומגלה לאן נושבת הרוח:

"בעקבות הפעולה הישראלית נגד חמאס בעזה, מנהיגי המערב נדחפו באופן עיוור לאשרר את מחויבותם לפתרון 'שתי מדינות'. בינתיים עצמאות פלסטינית הוכחה כרעיון גרוע". והוא מוסיף: "אנו תקועים עם שתי ישויות פלסטיניות מתחרות ביניהן על גבולות ישראל, שתיהן רחוקות מאוד מלהיות פרטנר אחראי לישראל. כך שלעת עתה, פתרון שתי המדינות איננו רלבנטי".⁶ ענבר מסכם, כי יחלפו עוד עשורים רבים, עד שהפלסטינים יבשילו, לדעתו, להיות פרטנר לישראל, אם בכלל.

ההיגיון של ענבר הוא ההיגיון הדומיננטי בממסד המדיני, הביטחוני והאסטרטגי בישראל. היגיון זה מעוניין למנוע מראש כל תזוזה מדינית ומחפש דרכים לעצור את הלחץ לקידומו של תהליך מדיני באזור. הכרזה על מותו של פתרון שתי המדינות משרתת סרבנות זו.

אובייקטיבית, הרמת הידיים בעניין המאבק להקמת המדינה הפלסטינית במסגרת התפיסה של "שתי מדינות" איננה משרתת את האינטרסים האמיתיים של אף לא אחד משני העמים, ולא של שוחרי השלום באזור ובעולם. הוויתור על פתרון שתי המדינות הוא האינטרס של כל אלה, הסבורים שעל הפרק אינו עומד פתרון הסכסוך, אלא ניהולו (במיוחד, אם הסוברים כן אינם נדרשים לשלם את מחיר המשך הסכסוך).

---

⁶ Ephraim Inbar, *The Rise and Demise of the Two-State Paradigm*, Begin-Sadat Center Security and Policy Studies No. 79, January 27, 2008.

המיעוט הלאומי הערבי בישראל

אחד הטיעונים המועלים נגד הפתרון במסגרת שתי מדינות, ישראל ופלסטין, הוא, שהפתרון הזה מותיר את המיעוט הלאומי הערבי בישראל מחוץ לזכות ההגדרה העצמית של העם הפלסטיני, למרות שהוא חלק בלתי נפרד מהעם הזה. נושאי הטענה הזאת מוסיפים, כי פתרון שתי המדינות מפקיר את הערבים, אזרחי ישראל, לגורלם בצל איומי הטרנספר וההשתוללות הגזענית הגואה בישראל.

מק"י דוחה את הטענות האלה בהסבירה, כי שאלת מעמדם של הפלסטינים אזרחי ישראל אינה חלק מהמשא-ומתן להשגת הפתרון המדיני של הסכסוך הישראלי-פלסטיני. מעמדו של המיעוט הערבי ייקבע במסגרת המערכה על אופייה הדמוקרטי של החברה הישראלית, אותה מנהלים יחד האזרחים הערבים והכוחות הדמוקרטיים היהודיים. המאבק הדמוקרטי בישראל הוא גם אינטרס של העם הפלסטיני, ששיג את עצמאותו. מק"י מדגישה שוב ושוב, שחיוני לנהל את שני המאבקים, כל אחד בזירה הפוליטית הנכונה שלו, מבלי שהאחד יכביד על השני, או יהפוך אותו לבן ערובה. האזרחות הישראלית של המיעוט הלאומי הערבי בישראל איננה נקודת התורפה שלו, אלא מקור לכוחו ולסיכוייו להשפיע על שינוי המדיניות הישראלית לעבר מדיניות של שלום צודק ויציב. האוכלוסייה הערבית בישראל זכאית לשוויון זכויות לאומי ואזרחי, אישי וקולקטיבי. היא זכאית להיות שותפה, יחד עם הכוחות הדמוקרטיים היהודיים, בעיצוב אופייה של המדינה.

לאוכלוסייה הערבית יש אינטרס קיומי בהשגת הפתרון המדיני הצודק. סיום הכיבוש והקמת המדינה הפלסטינית העצמאית בצד ישראל, ייצרו תנאים נוחים יותר לניהול המאבק לדמוקרטיזציה ולדה-מיליטריזציה של החברה הישראלית.

שתי מדינות - למרות התארכות המערכה

בסקירה ההיסטורית הקצרה, שהובאה לעיל, תוארו שלבי המעבר של המפלגה הקומוניסטית הפלשתינאית ושל הליגה לשחרור לאומי מהתביעה לפתרון של מדינה אחת דמוקרטית לתביעה ל"מדינה דמוקרטית דו-לאומית" ובהמשך - לתמיכה בפתרון של שתי מדינות, הכלול בהחלטת עצרת האו"ם מנובמבר 1947.

בחינה של מסמכי מק"י מלמדת, כי גם בשנים לאחר מכן, היא המשיכה ללמוד את השינויים הפוליטיים ולעדכן את פרטי הפתרון המדיני, שהיא מציעה לסכסוך הלאומי. לאחר מלחמת יוני 1967, העלתה מק"י את הדרישה לנסיגה מיידית מכל השטחים שנכבשו במהלכה. לאחר קבלת החלטת מועצת הביטחון 242, העלתה מק"י את הדרישה לביצועה המלא של החלטה זו. בוועידה ה-17 (1972), אימצה מק"י תוכנית מדינית, המציינת לראשונה את קווי ה-4 ביוני 1967 כגבולות השלום, ואשר תובעת את כיבוד הזכויות של כל העמים והמדינות באזורנו, לרבות עם ישראל והעם הערבי הפלסטיני.

בוועידה ה-18 (1976), פירטה מק"י את זכויות העמים, בהעלותה את הדרישה לכבד את זכותו של העם הערבי הפלסטיני להגדרה עצמית ולהקמת מדינתו העצמאית בצד מדינת ישראל. ואילו בוועידה ה-19 (1981), הוסיפה מק"י את הדרישה להכיר בירושלים המזרחית כבירת המדינה הפלסטינית, שתקום בגדה המערבית וברצועת עזה, בצד מדינת ישראל.

הפתרון המדיני, שעיקרו - שלום בין ישראל לבין המדינה הפלסטינית, שתקום בצידה (ר' בפתיחת המאמר), אינו שולל את האפשרות, שאי-שם בעתיד ובהתחשב ברצונם החופשי של שני העמים, יחליטו שתי המדינות לכוון ביניהן איחוד כלכלי או מדיני. אך כל דיון, הקופץ ישירות למצב העתידי הזה, תוך שהוא מדלג על השלב החיוני והאפשרי הנוכחי - שתי מדינות, ישראל ופלסטין, מטה את הדיון למשאלות לב, במקום למציאת פתרון לסכסוך הדמים הממושך, על כל השלכותיו החמורות לגבי שני העמים. מבחינת העם הפלסטיני, אי-מימוש זכותו למדינה עצמאית בקווי ה-4 ביוני 1967 פירושו - המשך חיי סבל נטולי זכויות לאומיות ואזרחיות תחת כיבוש ישראלי. מבחינתו של העם בישראל, המשך הכיבוש גובה מחיר כבד בתקציב מיליטריסטי, בהרס מדינת הרווחה, בהשתוללות האלימות, כמו גם בהשחתה מוסרית ובהתגברות הלאומנות, הגזענות וסכנת הפאשיזם.

התארכות המערכה ליישום הפתרון של שתי מדינות מולידה גם עייפות ובריחה מהמציאות. אך זו המערכה המדינית הממשית, העומדת על הפרק, המחייבת אכפתיות, עקשנות, אורך רוח, והידוק שותפות הפעולה בין יהודים וערבים מתנגדי הכיבוש ושוחרי השלום הצודק.

מול הקשיים והאכזבות, אפשר לשאוב עידוד משורות הסיום בספרה האוטוביוגרפי של המשוררת הפלסטינית, שהייתה תושבת שכם, פדוא טוקאן, המובאות מדפים ביומנה:

"25 - חלף חודש מאז הכיבוש. אינני יכולה לכתוב אפילו בית שיר אחד.

26 - חודש נוסף חלף ולא כתבתי כלום. שתיקה. שתיקה מתמשכת, אבל שתיקה

ערינית שבמודע, לא שתיקת עילפון או ריקנות.

27 - השתיקה נשברה. כתבתי חמישה שירים. אני מרגישה קצת הקלה.

עוד אכתוב, אכתוב הרבה. אני מרגישה שאני חיה כל רגע ורגע במחזה, וכל מערכה

ומערכה שלו מזעזעת אותי. אני עצמי שיר קודח, דואב ומלא תקווה, הנושא את עיניו אל

מה שמעבר לאופק." ⁷

---

⁷ פדוא טוקאן, דרך הררית, אוטוביוגרפיה, הוצאת מפרש, 1993, ע"ע 172-173.